

der Treppe wurde 1888–1891 ausgeführt (Zustand 2024).

Abb. 39: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Das zugemauerte gotische Fenster, im Dachraum des südlichen Oratoriums sichtbar (Zustand 2024).

Abb. 40: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Entwurf für die Chorpflasterung (SOA Praha, Vs Poděbrady, Karton Nr. 1374, Best.-Nr. 1739).

Abb. 41: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Neogotische Eingangstür in den Turmerdgeschoss, an der Außenseite des Gewändes aus dem Jahre 1818 eingefaßt. Darüber das Propsteiwappen von Bohuslav Schnirch, 1886 (Zustand 2024).

Abb. 42: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Foto des Zustands kurz vor dem neogotischen Umbau. Blick über den Altarm der Elbe „Labice“ zu (Polabské muzeum/Elblandschafismuseum Poděbrady, Archiv).

Abb. 43: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Plan für den Ausbau des Oratoriums über der Sakristei und den Treppenzubau, 1890 mit Aufnahme des älteren Zustands (SOA Prag, Vs Poděbrady, Karton Nr. 1374, Best.-Nr. 1739).

Abb. 44: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Skizze des Erkers vom Oratorium oberhalb der Sakristei, 1890 (SOA Prag, Vs Poděbrady, Karton Nr. 1374, Best.-Nr. 1739).

Abb. 45: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Nordfassade vom Hallenhaus mit der Kapelle der hl. Cyrill und Methodius. Beim neogotischen Gewände links deutliche Neigung der Umfassungsmauer (das Gewände ist senkrecht – Zustand 2024).

Abb. 46: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Dreischiffiges Hallenhaus, Dachraum, Dachwerk, Blick nach Westen (Zustand 2024).

Abb. 47: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Dachraum, Abdruck des Barockdachs an der Turmostseite (Zustand 2024).

Abb. 48: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Dachraum, Bogenlauf über dem Triumphbogen, Durchblick ins Chordachwerk (Zustand 2024).

Abb. 49: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Kircheninneres zu Beginn des 20. Jahrhunderts, deutliche Ausmalung von Vilém Vondřejc aus dem Jahre 1899 (Polabské muzeum Poděbrady, Archiv).

Abb. 50: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Kanzel, neogotischer Altar d. hl. Johannes Nep., neogotischer Erker des fürstlichen Oratoriums (Foto vor 1974, NPÚ ÚOP SČ, Fotoarchiv).

Abb. 51: Poděbrady, Kreuzerhöhungskirche. Kircheninneres mit Ausmalung nach Marie Urbanová aus dem Jahre 1922. Blick nach Westen in das dreischiffige Hallenhaus (Foto vor 1974, NPÚ ÚOP SČ, Fotoarchiv).

(Übersetzung J. Noll)

DVA KONVOLUTY DOPISŮ OD POZAPOMENUTÉHO SOCHAŘE JOSEFA GRISSLERA (KOLEM 1708–1773)

KRYŠTOF LOUB

Two Sets of Letters by the Lesser-known Sculptor Josef Griessler (ca. 1708–1773)

Josef Griessler (around 1708 Vienna – 1773 Český Krumlov) is recognised in scholarly literature for his sculptural work for the so-called Cascade fountain in the Český Krumlov castle garden. In addition to his other contributions to the Dolní Vltavice church, his remaining works are largely unknown. This paper presents two sets of total fourteen letters written by this sculptor during 1763–1765 in which he mainly describes his work on the high altar in the Church of St Dominic in Strunkovice nad Blanicí but also ‘confesses’ to more contributions to Český Krumlov Castle, namely four sculptures on the castle bridges previously attributed to Jan Antonín Zinner (1698–1763) or in Bavorov. Furthermore, these letters uncover several issues associated with handling commissions and sculptural processes.

Keywords: Josef Griessler – baroque sculpture – 2nd half of the 18th century – Český Krumlov – Jan Antonín Zinner – Strunkovice nad Blanicí – Bavorov

Josef Griessler (kol. 1708, Vídeň – 1773, Český Krumlov) je v odborné literatuře znám především svými sochami a vázami kolem tzv. Kaskádové kašny v zámeckém parku v Českém Krumlově, na kterých pracoval po smrti svého známějšího uměleckého kolegy Jana Antonína Zinnera (1698–1763). Mimo soch na hlavním oltáři původně v kostele v Dolní Vltavici byly doposud jeho další práce či jeho samotný život neznámy. Předkládaný článek seznamuje odbornou veřejnost se dvěma konvoluty celkem čtrnácti dopisů od tohoto sochaře z let 1763–1765, ve kterých popisuje především svou práci na hlavním oltáři kostela sv. Dominika ve Strunkovicích nad Blanicí a na hlavním oltáři kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bavorově, ale také se „přiznává“ k dalším několika pracím přímo na zámku v Českém Krumlově. Jedná se o čtyři sochy na zámeckých mostech, které byly dříve připisovány Janu Antonínovi Zinnerovi, či ke svěmu předchozímu uměleckému školení. Navíc nám tyto dopisy dávají nahlédnout do dalších mnohých aspektů objednávání zakázek a sochařského provozu.

Klíčová slova: Josef Griessler – barokní sochařství – 2. polovina 18. století – Český Krumlov – Jan Antonín Zinner – Strunkovice nad Blanicí – Bavorov – Akademie der bildenden Künste in Wien

<https://doi.org/10.56112/pp.2025.2.06>

Osobnost sochaře Josefa Griesslera (kol. 1708, Vídeň – 1773, Český Krumlov) je doposud málo prozkoumána.¹⁾ Kromě stručných informací o jím vyřezaných sochách pro hlavní oltář v kostele sv. Linhartu v Dolní Vltavici v roce 1769 (dnes v kostele Narození Panny Marie v Novém Kostelci),²⁾ je znám zejména svým podílem na sochařské výzdobě tzv. Kaskádové kašny v zámeckém parku v Českém Krumlově. Po smrti sochaře a inspektora schwarzenberských zahrad Jana Antonína Zinnera (1698–1763)³⁾ dokončil

Griessler mezi lety 1765–1766 čtyři sousoší putti představující alegorie jednotlivých ročních období (obr. 1) a následně také ještě vytesal dvacet váz dle dřívějšího návrhu od Andrease Altomonteho (1699–1780).⁴⁾ Autor Griesslerova drobného medailonu v *Allgemeines Künstler-Lexikon* mimo informaci o jeho českokrumlovských pracích ještě zmiňuje, že tohoto umělce lze ztotožnit s vídeňským sochařem, který se oženil v roce 1741 ve vídeňském kostele Maria Treu.⁵⁾ Oldřich Jakub Blažíček pak předpokládal, že sochař mohl pracovat v Českém Krumlově na dalších pracích právě po smrti Zinnera.⁶⁾

Ve světle zmíněných dosavadních kusých informací je o to cennější nález dvou konvo-

lutů dopisů tohoto sochaře v archivním fondu Velkostatek Netolice (podsoložky „vybavení kostela ve Strunkovicích nad Blanicí“ a „vybavení kostela v Bavorově“). Jedná se o sedm a sedm dopisů od Josefa Griesslera a několik konceptů odpovědí na jeho dopisy od Ignáce Navrátila, správce netolického velkostatku.⁷⁾ Německy psané dopisy pocházejí z let 1763–1765, tedy z doby, kdy snad lze mluvit o jistém sochařově uměleckém vrcholu, neboť jednak pracoval na několika sochařských zakázkách, které převzal po zemřelém Janu Antonínovi Zinnerovi, ale také na svých vlastních. V dopisech se sochař, vedle domlouvání detailů zakázky na hlavní oltář v kostele sv. Dominika ve Strunkovicích nad Blanicí a přebírání rozpracované zakázky řezbářské výzdoby hlavního oltáře Nanebevzetí Panny Marie v Bavorově po nemocném J. A. Zinnerovi, „přiznává“ k autorství dalších řezbářských a sochařských prací, které vykonal dříve, na kterých pracuje či které teprve bude či chce realizovat. Dále také popisuje své přechodí umělecké vzdělání a působení.⁸⁾ Korespondence tak kromě údajů o konkrétních dílech dává nahlédnout do procesu dojednávání finální podoby uměleckého díla, pomáhá lépe datovat Griesslerovy práce a v neposlední řadě přibližuje i sebezpřítomnost samotného sochaře.

DOPISY OD JOSEFA GRIESSLERA⁹⁾

V prvním z konvolutů se Josef Griessler, *sochař na knížecím zámku v Krumlově*, v dopise z 6. ledna 1764 obrací na Ignáce Navrátila (*Navardilla*), knížecího správce v Petrově Dvoře v Netolicích ohledně zakázky hlavního oltáře v kostele sv. Dominika ve Strunkovicích nad Blanicí. Sochař si je vědom, že tento kostel je bez větších finančních prostředků, a proto by dle jím nakresleného návrhu sochařské výzdoby vyřezal dva velké anděly (obr. 2), šest putti na tabernáklu a různé ornamenty nad oltářním rámem¹⁰⁾ celkem za 60 zlatých. Upozorňuje ale, že blíže nejmenovaný truhlář si žádá ještě dalších 30 zlatých za svou vlastní práci a nehodlá slevit kvůli ceně dřeva.¹¹⁾

Obr. 1: Josef Griessler, alegorie léta, zámecké lapidárium v Českém Krumlově, 1765–1766, pískovec, bez polychromie (všechna foto Z. Neustupný, 2025, není-li uvedeno jinak).

Další dopis je datován 28. ledna stejného roku. Sochař v něm předává Navrátilovi zprávu od truhláře, který je ochoten provést práci za 24 zlatých, ale bez samotné oltářní menzy (*tumba*), a Griessler v případě své části také souhlasí se zlevněním na 55 zlatých. Dále žádá správce o informaci, která ze stran patrně variantního návrhu hlavního oltáře se mu více líbí (specifikuje, že velký anděl drží samotný rám obrazu), a zda má pokračovat i nadále podle tohoto kresebného nákresu.¹²⁾ V tomto dopise se také „mimočodem“ zmiňuje o jiné zakázce, ve které patrně chce být spolu se stejným truhlářem zaangażován, a sice o kazatelně v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Bavorově.¹³⁾ V souvislosti s touto zakázkou si Griessler stěžuje, že oproti původnímu návrhu samotného těla kazatelny (*Corpus*) nekoresponduje výkres truhláře se sochařovou vlastní představou, přičemž truhlář vytvořil kresebný návrh bez konzultace s ním.¹⁴⁾

Netolický správce odeslal odpověď již 3. února a sochaři (a nepřímo i truhláři) pohrozil, že za takovou sumu by mohl dodat poptávanou práci i jiný (nejmenovaný) mistr. V dopise vyslovil přání, aby byl oltář zhotoven podle pravé strany kresebného návrhu, vráceného v dopise. Co se týče bavorovské kazatelny, nedokáže doposud konstatovat nic bližšího.¹⁵⁾

Griesslerova odpověď na sebe nenechala dlouho čekat. Již 25. února sochař reaguje na správcův dopis. Omlouvá se za prodlevu s odpovědí, neboť musel promluvit s truhlářem. Oba dva nicméně souhlasí s navrženou nižší cenou a ptají se, kdy mají s touto prací začít. I zde ale Griessler zmiňuje další práce, na kterých sám pracoval mimo zmiňované Strunkovice nad Blanicí. Tentokrát se jedná o tzv. Plášťový most na zámku v Českém Krumlově z roku 1764. Na něm se ale podle odborné literatury nyní nacházejí dvě sochy od sochaře Zinnera již z roku 1747.¹⁶⁾ Oproti tomu Griessler velmi specificky popisuje, že vytvoří na nově zbudovaný Plášťový most dvanáct kamenných váz a táže se, kdy má osadit čtyři sochy, které zhotovil již před několika lety.¹⁷⁾

Obr. 2: Josef Griessler, eřeb, v interiéru kostela sv. Dominika ve Strunkovicích nad Blanicí (okres Prachatice), 1764–1765, dřevo, druhotná polychromie (foto F. Facincani, 2025).

Po několikaměsíční odmlce registrujeme další dopis, totiž ze dne 25. května 1764. Griessler v něm píše o nutnosti osadit vytesaný knížecí kamenný znak (nad vstup z Plášťového mostu na zámek) do jednoho týdne po letnicích, tedy až bude kníže v Krumlově, aby si jej mohl sám prohlédnout.¹⁸⁾ Dále se Griessler ptá, zda se s knížetem sejde ohledně prací na čtyřech sousoších čtyř ročních období, které má vypracovat kolem Kaskádové fontány.¹⁹⁾

Griesslerův již pátý dopis pochází z 28. července 1764. Sochař v něm hodnotí svůj vlastní postup na zakázkách následovně: kamenické práce (pravděpodobně zmiňovaných dvanáct kamenných váz pro Plášťový most) jsou již hotovy²⁰⁾ a na oltáři do Strunkovic také pracuje – má hotovou korunu, dva poletující putti, kteří ji ponosou, a dva klečící andílky s rohy hojnosti kolem tabernáku. Chystá se pracovat na dalších dvou andělech, kteří ponosou rám oltářního obrazu, a také na dalších řezbářských ornamentech.²¹⁾ Ohledně zakázky pro českokrumlovský Plášťový most ještě Griessler dodává, že sochy musí být hotovy (osazeny) ve chvíli, kdy bude kníže Schwarzenberg v Krumlově, aby si mohl dílo osobně prohlédnout.²²⁾ Na závěr se také opět připomíná s bavorovskou kazatelnou, o které doposud zjevně neměl bližších zpráv.

Druhý dopis správce netolického panství byl knížecímu sochaři odeslán 17. srpna 1764. V jeho konceptu Navrátil potvrzuje sochaři, že jemu i truhláři nechá vyplatit část ze slíbeného finančního obnosu. Dále jej v odpově-

di na tento dopis informuje o další řezbářské práci, a sice o oltáři v děkanském kostele Nanebevzetí Panny Marie v Netolicích.²³⁾ Správce se vyslovuje, že se mu více líbí pravá strana kresebného návrhu od Griesslera a že by se sochařem potřeboval ohledně této zakázky ještě více mluvit osobně.²⁴⁾

Pravděpodobně přímo na tento správčův dopis reaguje sochař dopisem z 25. srpna 1764. Griessler požaduje tři nebo čtyři dukáty za oltář ve Strunkovicích, kde plánuje strávit nějaký čas na jaře 1765. Dále píše, že sochařské práce na Plášťovém mostě spolu se čtyřmi sochami mají být podle přání knížete hotovy do svátku sv. Václava, aby je kníže mohl nechat vysvětit, dokud bude ještě v Krumlově.²⁵⁾ Jakmile kníže odjede, Griessler doufá, že si najde příležitost, aby mohl odjet do Netolic a se správcem pohovořit ohledně nákresu pro tamní děkanský kostel.²⁶⁾ Poprvé se v tomto konvolutu dopisů také Griessler podepsal jako *Academicus*.

Poslední dopis z prvního konvolutu napsal Griessler v Českém Krumlově 4. května 1765. Vyplývá z něj, že práce ve Strunkovicích jsou již skoro zcela hotovy a zbývá jen drobná práce od krumlovského zámečníka.²⁷⁾

Na základě indicií z prvního konvolutu nacházíme dalších sedm dopisů od sochaře Josefa Griesslera ve spisovém materiálu pro vybavení kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bavorově.²⁸⁾ Jedná se o dopisy vztahující se k sochařově práci na hlavním oltáři tamního kostela. Tento oltář je v literatuře dobře znám – fundátorem projektu z roku 1761 byl sám Josef Adam ze Schwarzenbergu a sochařskou prací za 530 zlatých byl pověřen Jan Antonín Zinner.²⁹⁾ Ten ostatně navrhl první variantu oltáře, lišící se od dnešní podoby, a podepsal smlouvu na sochařské vybavení.³⁰⁾ Štafírování tohoto významného a velkého podniku realizoval v roce 1763 českobudějovický malíř a štafíř František Jakub Prokyš (1715–1791).³¹⁾ I proto jsou pro nás, stejně jako v předchozím případě, následující dopisy důležité, neboť se díky nim dozvídáme nejen další údaje o Griesslerově životě, ale také o jeho spoluúčasti na zmiňovaném oltáři.

První z Griesslerových dopisů pochází ze 14. května roku 1763; je tedy nejstarším ze všech zde rozebíraných dokumentů. Z něho se dozvídáme, že Griessler jedná s již zmíněným správcem Navrátilem ohledně „*insigní*“, které mají náležet každé ze čtyř soch církevních otců na hlavním oltáři. Tyto atributy měli držet čtyři poletující andílci.³²⁾ Sochař ale popisuje i další části výzdoby na hlavním oltáři, které měl vyřezat – píše o čtyřech ozdobách na rám oltářního obrazu, o šesti svícnech, o třech patrně kanonických, tj. mešních tabulkách (*Cannon*) a o dvou

andělech. Všechny tyto práce byly již v době odeslání dopisu vyřezány.³³⁾ V dopise se také dopouští velmi upřímné charakteristiky svého uměleckého kolegy sochaře Zinnera a popisuje samotný závěr jeho života následovně: „...o této práci [na bavorském hlavním oltáři] nechce Zinner nic slyšet. Nerad bych ho o tom informoval, protože pak by se tak rozzlobil, že mohl by ho mohl trefit šlak [...] Kvůli své tělesné slabosti nemůže [Zinner] moc mluvit ani s duchovními, ani se světskými [osobami], a proto bych mu raději nepodával žádnou zprávu, aby se jeho nemoc ještě nezhoršila, když byl zaopatřen všemi svátostmi.“³⁴⁾ Griessler dále ještě zmiňuje oltářní menzu (*tumba*). Ta má vypadat tak, jak ji již schválil Navrátil, tedy patrně jako na zachovaném původním výkresu.³⁵⁾ Na závěr se ještě ptá, kdo vlastně za tuto oltářní menzu zaplatí.³⁶⁾

Další dopis obdržel správce o necelý měsíc později – 4. června 1763. Griessler v něm reaguje na Navrátilovu poznámku: původní smlouva byla uzavřena na bezchybnou práci bez závad. Griessler ale totiž nebyl smluvně za toto podniku zavázán, a tedy dle jeho vlastních slov nebyla vina na jeho straně, ale na straně toho, s kým správce uzavřel smlouvu. Přestože Griessler nejmenuje explicitně Zinnera, je patrné, že se jedná právě o něj. Ostatně Zinner si měl z této zakázky vytáhnout největší prospěch a Griesslera samotného „oškubal“. Byť by toho bylo mnoho dalšího k povídání, Griessler to musí mlčky přejít, protože o této práci se nesmí mluvit (patrně před Zinnerem), protože Zinnera ovládly peníze a mamon po nich.³⁷⁾ Na samý závěr ještě Griessler hlásí, že menza je již hotova a záleží už jen na správci, kdy budou všechny již hotové části přemístěny přímo do kostela.

Třetí nedatovaný dopis vznikl mezi červnem a srpnem 1763. Obsahuje informace k pokračujícím pracím na oltáři a k práci truhláře, především pak, aby nebyl porušen oltářní obraz.³⁸⁾ Na závěr jen Griessler poznamenal, že u sochaře Zinnera se nedoufá ve zlepšení jeho zdravotního stavu.³⁹⁾

Ve čtvrtém dopise, datovaném 20. srpna 1763, Griessler píše, že čtyři letící andělci s atributy čtyř církevních otců jsou již vyřezáni. Atributy pak konkrétně specifikuje – u sv. Augustina se jedná o biskupskou mitru, sv. Ambrož měl mít původně včelí úl, což nakonec Griessler změnil také na biskupskou mitru, přičemž atribut včelího úlu chtěl umístit vedle samotné sochy církevního otce. Svátý Řehoř měl jako atribut papežskou tiáru, byť Griessler zamýšlel přidat ještě žezlo. Sochař také připomíná, že by sv. Řehoř měl mít u své hlavy poletující holubici, která by byla zobáčkem blízko ucha svatého papeže jakožto symbol Ducha svatého. Svátý Jeroným poté měl jako atribut kardinálský klobouk. Griessler si je vědom, že správce tyto drobné změny v návrhu neschválil. Přesto, pokud by bylo třeba, je možné je dodatečně vyřezat.⁴⁰⁾ Dále se vyjadřuje k dalším částem oltáře – až na dva „otvory“ (ornamenty kolem postranních oválných oken v oltáři) a jejich „podstavce“ (*Postamenten*), na jejichž výzdobě se nyní pracuje a brzy budou hotovy, vše je již vyřezáno a připraveno k převozu.⁴¹⁾ Na samý závěr ještě sochař prosí správce, zda by ho mohl doporučit knížeti při volbě umělce, který bude pověřen pracemi na tamní kazatelně.⁴²⁾

Již 3. září následuje od Griesslera další dopis. Z předchozího správceva dopisu sochař vyvozuje, že si Navrátil

přeje, aby byl celý hlavní oltář v Bavorově brzy postaven. Dále Griessler žádá správce, zda by mohl vypravit povoz k přepravě řezbářské práce. Navrhuje, že by 12. září odpoledne mohl sochy naložit, aby následný den vyjel do Bavorova.⁴³⁾ Zároveň zve správce, aby se na vlastní oči přesvědčil o stavu výstavby oltáře.⁴⁴⁾ Poprvé nejen v tomto konvolutu, ale také v rámci obou konvolutů se právě v tomto dopise Griessler podepisuje jako akademický sochař.⁴⁵⁾

V pořadí šestý dopis Griessler napsal 17. září 1763. Sochař v něm informuje správce o dalších, dosud neznámých zakázkách. Dle vlastních slov již hovořil s blíže neupřesněným pasířem ohledně mosazných „korun“ (*Leuchter Kronen*) na dřívě zmiňovaných šesti svícnech a jejich cenách. Dále také hovoří o ceně za nástěnné lampy a zmiňuje šest svícňů pro zámeckou kapli v Českém Krumlově.⁴⁶⁾

Po delší časové přestávce zakončuje tento konvolut sochařův dopis z 10. srpna 1765. Griessler v něm nejprve shrnuje informace od správce, kdy si prý jeho práce na hlavním oltáři v Bavorově nezaslouží chvály, neboť jsou jeho sochy disproporční.⁴⁷⁾ Proti tomu se ale Griessler ohrazuje a ptá se, které figury mají být disproporční? Dodává, že na bavorském hlavním oltáři dělal pouze dva anděly a čtyři andílky, což ostatně nejsou žádné figury.⁴⁸⁾ Pravděpodobně i na konto tohoto osočení, které se sochaře zjevně dotklo, popisuje obsáhle na následujících řádcích, jaký byl jeho předchozí profesní život. Griessler píše, že nejprve navštěvoval Akademii výtvarných umění ve Vídni, jak dosvědčuje atestatum, které již dříve obdržel. Ve Vídni prý také pracoval pod mnohými virtuózy (*Viriduossen*).⁴⁹⁾ Blíže neznámé práce vytvořil Griessler dle vlastních slov přímo pro císařský dvůr, dále i ve Vídni a také v samotném Rakousku.⁵⁰⁾ Griessler dále popisuje, že posléze působil v Prachaticích, kde měl vytvořit tabernákl se dva velkými anděly a s osmi církevními patrony (*Kirchen Patronen*), dále pak sochu Panny Marie Růžencové, stejně jako procesní sochu Ježíška (velké dvě a půl stopy).⁵¹⁾ Následně Griessler odešel do dnešního Rakouska, kde po dobu pěti let pracoval pro hraběte Johanna Ferdinanda von Kuefstein (1688–1755), pro nějž vytvořil tyto práce: v tamním farním kostele (patrně kostel sv. Michaela – také jako *Pfarrkirche Maria Eich* – v Röhrenbachu) hlavní oltář se čtyřmi figurami s výškou šesti stop a na vrcholu oltáře další čtyři figury (každá po pěti stopách) spolu s řezbou Nejsvětější Trojice, anděly a Ježíškem; pro stejný kostel vyřezal také další dva boční oltáře; ve špitálním kostele (dnes hrobka hrabat Kuefsteinů v Röhrenbachu) vyřezal dva boční oltáře a v kostele sv. Michaela v Litschau (česky Ličov) blíže nespecifikovanou práci.⁵²⁾ Poté působil u knížete Schwarzenberga, pro nějž pracoval v době psaní dopisu již osm let (tedy přibližně od roku 1757). Zde se opět Griessler ohrazuje, že byť pro knížete vytvořil mnoho figur z kamene a dřeva, nikdo mu nikdy neřekl (kníže sám či jeho úředníci), že by byly jeho sochy disproporční.⁵³⁾ Mimo to ještě zmiňuje, že mu nebylo doplaceno šest zlatých za ozdoby, které nejsou zobrazeny na kresebném návrhu (za pelikánem) na blíže nespecifikované práci. Taktéž truhláři chybí vyplatit ještě 30 zlatých.⁵⁴⁾ Zaštituje se také pochvalou od architekta Andrease Altomonteho, který měl minulý rok (1764) s knížetem přijet z Vídne do Krumlova. O to více si Griessler Altomonteho pochvaly cení, neboť je prý dobrý kreslíř a rozumí umělecké práci.⁵⁵⁾ Naopak

Obr. 3: Jan Antonín Zinner, sv. Antonín Paduánský, zámecké lapidárium v Českém Krumlově, 1747, pískovec, bez polychromie.

Obr. 4: Jan Antonín Zinner, sv. Václav, zámecké lapidárium v Českém Krumlově, 1747, pískovec, bez polychromie.

hejtmana odkazuje, aby se podíval na dva anděly v *Pläi-nütz* (snad nedaleká Blanice, německy *Blanitz*). Tyto figury přirovnává k tesařské práci a „umělecky“ řečeno, právě tyto postavy jsou disproporční. Taktéž anděla a dva menší andělky na bočním oltáři v Bavorově nehodnotí nikterak kladně.⁵⁶⁾ Figury nejsou nikterak „životné“ a nelze zde hovořit o umění. Celý dopis ostatně zakončil větou „... *aber die Zeit ist zu kurz...*“, čímž ostatně implikoval, že se jedná o triviální hádku, snad dokonce pod jeho úroveň.⁵⁷⁾

Uvedená korespondence mezi sochařem a správcem velkostatku přináší nové informace o uměleckých dílech v tomto regionu, ale zároveň i o osobě samotného Griesslera, kterého nyní můžeme s jistotou ztotožnit se sochařem, který se oženil ve vídeňském kostele *Maria Treu*.⁵⁸⁾ Dopisy taktéž potvrzují Blažičkovu poznámku o Griesslerově možném autorství na sochách na českokrumlovském zámku a taktéž v mnohém rozšiřují jeho podíl na výzdobě tohoto zámeckého areálu.⁵⁹⁾ Jak již bylo uvedeno výše,⁶⁰⁾ literatura předpokládá, že minimálně dvě ze čtyř soch, dnes umístěné na Plášťovém mostě, pocházejí z ruky Jana Antonína Zinnera (sv. Antonín Paduánský a sv. Václav) (obr. 3; 4). Taktéž socha sv. Jana Nepomuckého má pocházet od Jana Planskera z roku 1727,⁶¹⁾ byť ukazuje mnohé shodné stylové znaky se zbytkem popisovaných soch.⁶²⁾ Tomu ale odporuje Griesslerovo svědectví o jeho autorství hned čtyř soch. Při bližším prozkoumání těchto soch a soch umístěných na mostě nad zámeckým Medvědíím příkopem se nabízí snad jiné možné řešení: i vzhledem k tomu, že jsou podstavce všech šesti soch (sv. Josef a Panna Marie Immaculata nad Medvědíím příkopem a sv. Václav, Antonín Paduánský, Felix z Cantalice a Jan

Nepomucký na Plášťovém mostě) stejné, lze přemýšlet o pozdějším druhotném rozmístění soch.⁶³⁾ Sochy jsou pojaty rozdílně nejen stylově (především u sochy sv. Jana Nepomuckého je nutné kriticky zvážit dataci do první třetiny 18. století), ale také technologicky – čtyři sochy sv. Josefa, Panny Marie Immaculaty, sv. Jana Nepomuckého a sv. Felixe z Cantalice⁶⁴⁾ mají zezadu umístěny kovové výztuže spojující samotnou sochu s podstavcem (obr. 5–8).⁶⁵⁾ Byť oba umělci pocházeli ze vídeňského uměleckého prostředí stejné doby, je u Griesslera patrný jiný vztah k draperii, kterou spíše chápe jako tužší volně spadající materiál, dělící se na větší úseky, bez větší dynamiky. Oproti Zinnerovi klade Griessler větší důraz na detail – formování draperie (skládání košile nad opaskem sv. Josefa), precizní zobrazení detailů jako jsou sepaté ruce (Panna Marie Immaculata) (obr. 9), antikizující topánky (sv. Josef, Panna Marie, sv. František z Cantalice) či detail oděvu sv. Jana Nepomuckého (obr. 10). V porovnání s Zinnerem má také Griessler odlišný přístup k výstavbě těla. Je pro něj typický především vysoký pas a spíše protáhlé útlé tělo s dlouhými nohama a s mnohými až antikizujícími detaily, přesto bez větší dynamiky, zatímco Zinner v tomto směru sledoval ještě spíše předchozí stylové projevy.

Podobně zajímavými jsou Griesslerovy informace o jeho spoluúčasti na sochařských pracích na hlavním oltáři kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bavorově. Byť byla dle smlouvy sochařská práce zadána Janu Antonínovi Zinnerovi (plán aprobován knížetem 28. února 1761), na základě archivních pramenů se dozvídáme, že se na ní minimálně ve své závěrečné fázi v roce 1763 podílel i Josef Griessler, neboť Zinner byl již vážně nemocný a téhož roku také ze-

Obr. 5: Josef Griessler, sv. Josef, zámecké lapidárium v Českém Krumlově, před 1764, pískovec, bez polychromie.

Obr. 6: Josef Griessler, Panna Maria Immaculata, zámecké lapidárium v Českém Krumlově, před 1764, pískovec, bez polychromie.

Obr. 7: Jan Plansker/Josef Griessler (?), sv. Jan Nepomucký, zámecké lapidárium v Českém Krumlově, 1727/před 1764 (?), pískovec, bez polychromie.

Obr. 8: Josef Griessler, sv. Felix z Cantalice, zámecké lapidárium v Českém Krumlově, před 1764, pískovec, bez polychromie.

Obr. 9: Josef Griessler, *Immaculata*, detail, zámecké lapidárium v Českém Krumlově, před 1764, pískovec.

mřel. Griessler vyřezal minimálně čtyři andílky s atributy jednotlivých církevních otců, dva velké anděly v oltářním nástavci, čtyři ozdoby na rámu oltářního obrazu, šest oltářních svícňů a tři rámy mešních tabulek. Jelikož zjevně Griessler stejně jako v případě soch na zámku v Českém Krumlově přebral zakázky po Zinnerovi, lze předpokládat, že Griessler spolupracoval se Zinnerem minimálně v průběhu 60. let 18. století. To mohou potvrdit dvě další skutečnosti. Přímou sošky andílků s atributy církevních otců stylisticky odpovídají dalším dvěma andílkům kolem tabernáku a také dvěma andílkům ve spodní části oltářního nástavce. O těchto dalších čtyřech andílcích se ale Griessler nikde nezmiňuje (ani retrospektivně v posledním zmiňovaném dopise) a můžeme tedy předpokládat, že je vytvořil ještě ve chvíli, kdy zakázku řídil Zinner. Je totiž i na tomto oltáři patrné, že právě Griesslerovy práce jsou stylisticky odlišné od těch, které patrně řezal sám Zinner – především protáhlé, s výrazným kontrastem vystavěné sochy církevních otců, které mají specifický obličejový typ, či andělci v nástavci oltáře nad holubicí Duchu Svatého. Další aspekt, který by svědčil pro tuto hypotézu, je fakt, že mimo práce po Zinnerově smrti nevíme o žádných dalších griesslerových pracích ještě před rokem 1763. Přitom ale u Zinnera hned v několika případech víme, že doporučoval různé sochaře a umělce a opačně také jiné nedoporučoval.⁶⁶⁾ V několika dopisech se Griessler podepsal jako *Academicus* a v posledním zkoumaném dopise také potvrzuje, že na Akademii výtvarných umění ve Vídni pobýval, jak o tom svědčí jeho atestum. V matrikách zmíněné Akademie s tímto sochařem můžeme spojit jméno sochaře *Josef Giessler z Vídně*, který je jako student školy uveden v letech 1728–1730.⁶⁷⁾ Zde je nutno zmínit, že tento sochař navštěvoval Akademii ve stejné době jako jeho budoucí umělecký kolega Jan Antonín Zinner.⁶⁸⁾ Přesto Griessler hovoří o tom, že se také učil u dalších umělců ve Vídni, kteří pravděpodobně nepůsobili na samotné Akademii.

I poznámka správce panství o disproporčních sochách je pro nás důležitá. Nejedná se totiž o jediný případ; kritizovány byly již jeho sochy kolem tzv. Kaskádové kašny v Českém Krumlově⁶⁹⁾ a také ostatně sochy původně v Dolní Vltavici.⁷⁰⁾ Poprvé byli kritiky hejtman a kníže,

podruhé sochař Josef Muck. To snad může souviset nejen s jistým konkurenčním bojem mezi umělci, ale také o možné změně vkusu a samotného uměleckého projevu přelomem druhé a třetí třetiny 18. století.⁷¹⁾

ZÁVĚR

Byť mezi dopisy nenacházíme žádné návrhové kresby, popisovaný archivní materiál poskytuje hned několik důležitých informací: dává nahlédnout do „denní“ praxe pozdně barokního sochaře, především ze socio-ekonomického pohledu, tedy zajišťování zakázek, smlouvání cen, ale také upřesňování podoby samotného díla. Popisuje ale také třeba proaktivní zájem o další možné zakázky, snahu prezentovat se nejen před správcem velkostatku, se kterým zpravidla jednal o finančních podmínkách a technických záležitostech, ale také před majitelem panství (zde kníže Schwarzenberg). Zároveň také značnou měrou rozšiřuje poznání tohoto pozapomenutého rakouského a v Čechách usazeného sochaře druhé poloviny 18. století. Nově tak Griesslerovi můžeme připsat dalších minimálně dvanáct váz a několik soch z mostů na zámku v Českém Krumlově, původní oltář ve Strunkovicích nad Blanicí,⁷²⁾ část soch na hlavním oltáři v Bavorově aj. I toto rozklíčování složitější situace při připisování uměleckých děl umělcům v prostředí knížecího dvora v Českém Krumlově druhé poloviny 18. století ukazuje, že pravděpodobně ještě další doposud autorsky neurčené či pouze připisované práce teprve čekají na další detailnější zpracování a určení na základě archivních pramenů.⁷³⁾ Je také na dalším, především archivním průzkumu, zda Griessler nakonec doopravdy zakázku na kazatelnu v Bavorově získal a proč oproti tomu zakázku na hlavní oltář v netolickém kostele nezískal. Ostatně také Griesslerovo zjevně na zakázky bohaté, ale doposud neznámé prachatické (před rokem 1752)⁷⁴⁾ a rakouské působení pro hraběte Kuefsteina (kol. 1752–1757) bude nutno ještě detailněji prozkoumat.⁷⁵⁾ I závěrečná životní etapa Griesslera, zemřelého v roce 1773,⁷⁶⁾ teprve čeká na další průzkum – i přesné autorství soch na českokrumlovských zámeckých mostech bude snad objasněno v budoucnu (přesto dle mého názoru lze s tímto autorem spojit alespoň sochy *Immaculaty*, sv. Josefa a sv. Felixe z Cantalice).⁷⁷⁾ To ostatně také souvisí s kritickým zhodnocením tvorby J. A. Zinnera a jeho autorského podílu na jím zaštitěných zakázkách. Především v tomto textu poslední dopis mimo jiné poukazuje na problematiku umělecké mobility a cestování za příslibem zakázek pod patronátem tamního majitele panství v 18. století, ale také na roli vzdělání na umělecké akademii pro další uplatnění umělce.⁷⁸⁾ Tento článek si neklade za cíl vyčerpávajícím způsobem osvětlit osobnost sochaře Josefa Griesslera, ale spíše poukázat na další možné badatelské téma, které by mohlo pomoci lépe pochopit otázky umělecké mobility, ale také umělecké „družiny“ na dvoře knížete Johanna Adama ze Schwarzenbergu.

Za mnohé rady a pomoc s prameny, zpřístupněním objektů atp. bych velmi rád poděkoval Blance Čechové, Filipu Facincani, Kateřině Adamcové, Radce Heisslerové, Blance Čechové a Pavlu Slavkovi. V neposlední řadě bych velmi rád poděkoval za cenné rady oběma recenzentům, díky je-

Obr. 10: Jan Plansker/ Josef Griessler (?), sv. Jan Nepomucký, detail, zámecké lapidárium v Českém Krumlově, 1727/ před 1764 (?), pískovec.

jichž radám jsem se rozhodl připojit do článku také druhý konvolut dopisů a v mnohém upravil původní článek.

MGR. KRYŠTOF LOUB – STUDENT DOKTORSKÉHO
STUDIA NA ÚSTAVU PRO DĚJINY UMĚNÍ FF UK,
CELETNÁ 20, 116 12 PRAHA 1
KRYSTOF.LOUB@FF.CUNI.CZ

POZNÁMKY

- 1) J. Müller, Český Krumlov v umělecko-historické literatuře, bilance a perspektivy, Průzkumy památek VI, č. 2, 1999, s. 3–20, zde s. 16.
- 2) F. Mareš – J. Sedláček, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Krumlovském XLI, svazek první Okolí Krumlova. Praha 1918, s. 441–442; E. Poche ed., Umělecké památky Čech 2 (K-O). Praha 1978, s. 508–509; včetně archivních pramenů a také reprodukce kresebného návrhu oltáře M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, Zbožnost, účelnost, reprezentace. Zařizování kostelů na schwarzenberských panstvích v 17. a 18. století. České Budějovice 2020, č. 15 b, s. 92–93.
- 3) O. J. Blažiček, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 229–230. O Zinnerově práci v Českém Krumlově naposledy P. Farkas, Die Tätigkeit des Bildhauers Johann Anton Zinner (1698–1763) für den Fürsten Schwarzenberg in Český Krumlov. Diplomová práce, Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien, Wien 2013, rkp.; I. Schemper-Sparholz, Zwischen Wien und Böhmisches Krumau – Eine Miscelle zum Werk des Bildhauers Johann Anton Zinner. Johann Anton Zinner versus Johann Anton Zinner, Umění LXV, 2017, s. 545–556.
- 4) Např. J. Marešová ed., František Mareš – Jan Sedláček, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese českokrum-

- lovském. Díl II: Město Český Krumlov. Svazek 2 [Inventar der Historischen Bau- und Kunstdenkmäler im politischen Bezirk Böhmisches Krumau. Teil II: Stadt Böhmisches Krumau. Band 2], Praha 2017, s. 612–613; J. Olšan, Kaskádová fontána v zámecké zahradě v Českém Krumlově – historie, památková obnova a současný režim péče, in: J. Janál – L. Křesadlová – J. Obšivač – J. Olšan – M. Rozkošný – Z. Žabička, Formální vodní prvky v památkách zahradního umění. Praha 2016, s. 124–151, zde s. 130.
- 5) M. K. (M. Knedlik), Griessler, Josef, in: Allgemeines Künstler-Lexikon, Bd. 62, München – Leipzig 2009, s. 77; A. Hajdecki, Auszüge aus den Ehematriken der Pfarre Maria Treu in der Josephstadt, Quellen zur Geschichte der Stadt Wien, Bd. VI., Wien 1908, s. 209–212, zde s. 212. Joseph Griessler byl synem Petera G. Matriční záznam bohužel další informace o místu narození či věku Griesslera nezaznamenává.
 - 6) O. J. Blažiček, o. c. v pozn. 3, s. 230.
 - 7) Státní oblastní archiv v Třeboni (dále jen SOA Třeboň), fond Velkostatek Netolice (dále jen Vs Netolice), Stará registratura, sign. III K alfa 50 h, kostel Strunkovice (stavby, platy, nadace, zál. školy, farnosti) (1718–1747), fol. 1r–10r.
 - 8) O Griesslerově autorství oltáře ve Strunkovicích F. Facincani – K. Loub, Stavební proměny kostela sv. Dominika ve Strunkovicích nad Blanicí, Průzkumy památek XXXII, č. 1, s. 59–82, zde s. 79.
 - 9) Byť se oba konvoluty dopisů časově prolínají, rozhodl jsem se je zezbrat postupně, každý konvolut zvlášť vzhledem k zachování původního uspořádání archivního souboru a také rozsahu tohoto příspěvku. Přesto jsem si vědom, že toto archivní členění je druhotné a že se pravděpodobně jednalo o jednu nedělenou komunikaci mezi sochařem Griesslererem a netolickým správcem Navrátilem.
 - 10) „Wann man anders will eine gute Arbeit machen will allwo Ehr, und Reputation daran liegt, dann es sind 2 große Engel, 6 Kindl der Tabernakel und der Ornamenten, ober der Rahm, und seitenhalb zuschneiden.“ – SOA Třeboň, o. c. v pozn. 7, fol. 1r.
 - 11) Oproti tomu na další straně nacházíme přípis snad správce se sumami 55 zl. sochaři a 24 truhláři. Tamtéž, fol. 1v.
 - 12) „Sie belieben nur auf dem Rissel zu schreiben, welche Seite ihnen beliebig ist. Zwar die Seiten wo der Engel fliehet, und die Rahm halten tuet, die hat ihm gefallen, weiß nicht ob es Ihrer Gusto auch ist.“ – tamtéž, fol. 2r–2v.
 - 13) E. Poche ed., Umělecké památky Čech 1 (A–J). Praha 1977, s. 36.
 - 14) „[...] zugleich das Rissel mitzuschicken, berichte sie wie das der D[T] ischler dem Rissel gemacht hat: Zu der Kanzel auf Bärau, so hat er lassen die Figuren zeichnen auf dem unteren Corpus, die 4 Evangelisten auf den oberen Teil 2 Kindl welche den Kreuz halten, und den Kelch und anders, welches gar nicht mit dem herunter Corpus korrespondieren tuet, er hat mich nicht befragt, sondern nach seinen einfältigen Gedanken lassen zeichnen. Indeme ich ihm habe gleich nicht gutgeheißen habe.“ – SOA Třeboň, o. c. v pozn. 7, fol. 2v.
 - 15) „[...] dem Strunkowitz Altar 55 R und der Tischler 24 R mit [d]em Begriff der Reis Unkosten annahmen auch das wedes in Strunkowitz in sowohl als der anderer H[err] Meister selbstn aufsetzen will, seien festes Verbleiben anderster aber nicht, und kante nur das Altar nach der rechte Seite des zurück folgendes Rissel verfertigt, und in einen vollkommen, stand gesetzt werden, was übrigens die Barauer Kanzel anbetrifft, hierwegen kann zur Zeit noch nichts verlässiges schreiben, inzwischen verbleibe [...]“ – tamtéž, fol. 3r.
 - 16) Sochy sv. Václava a Antonína Paduánského viz O. J. Blažiček, o. c. v pozn. 3, s. 229; F. Farkas, o. c. v pozn. 3, s. 27. Možný podíl Griesslera na této skupině soch již předpokládá O. J. Blažiček, o. c. v pozn. 3, s. 230. Zvažování silnějšího Griesslerova podílu na sochách nad Medvědíím příkopem (datováno do 1759) jakožto Zinnerova spolupracovníka viz I. Schemper-Sparholz, o. c. v pozn. 3, s. 550. Tři (!) sochy sv. Jana Nepomuckého, Václava a Antonína od Zinnera viz E. Poche ed., o. c. v pozn. 13, s. 218. Starší datace sochy sv. Jana Nepomuckého z roku 1727 od kameníka Jana Plansкера viz J. Marešová ed., o. c. v pozn. 4, s. 591. Zde také zmíněny dvě (!) kamenné vázy na tento most – tamtéž, s. 591. Tohoto sochaře lze nejspíš ztotožnit s krumlovským sochařem Planckem, který vytvořil řezbářské práce pro boční oltáře v kostele v Protivíně v roce 1724. Kvalita práce ale nebyla pro úředníky dostatečná, a proto mu již nechtěli zadávat další práci, srov. M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, o. c. v pozn. 2, s. 21.
 - 17) „[...] darzu resolvieren wollen wann ihm nicht wegen einer anderen Arbeit wäre gewesen, berichte sie, wie das ich an diesen Werk nicht gleich anfangen kann. Indeme ich vor Ihro durch[leuchtige] Fürsten, 12 steinerne Vasen zu machen habe, und der gnädigste Fürst die große Schloss Brücken Gewölben last, und die 4 Statuen, welche ich vor etlichen Jahren gemacht habe, darauf setzen wann ich aber mit denen

- 12 Vasen werde fertig sein, so will ich dies Werk gleich vor die Hand nehmen.“ – SOA Třeboň, o. c. v pozn. 7, fol. 4r–4v.
- 18) „[...] die Wochen gleich nach denen Pfingstfeiertagen sollte hereinkommen, so muss ich auch zugleich nach denen Feiertagen, die fürst[lichen] Wappen, welche ich von dem Stein verfertigt habe, versetzen und aufrichten muss, so wann der gnädigste Fürst herein kommt zu sehen bekommt.“ – tamtéž, fol. 7r.
- 19) „[...] dann noch nicht sicher, wann er zu mir kommt, aldieweilen ich die vier Jahres Zeiten, von Stein, in den fürst[lichen] Garten zu machen habe, sobald ich aber abkommen kann, so warte ich sie gleich berichten wegen denen führen, wie wir will mir brauchen tun dann die Arbeit ist fertig.“ – tamtéž, fol. 7r.
- 20) Tomu také odpovídá informace z nedávno vydaného, ale tzv. starého Soupisu památek Českého Krumlova. V červnu 1764 měly být již podstavce a vázy hotovy, ale byly zakryty prkny a s postavením soch se mělo vyčkat. Viz J. Marešová ed., o. c. v pozn. 4, s. 590–591. Zde jsou ostatně zmíněny dvě kamenné vázy od sochaře Griesslera. Tamtéž, s. 590–591.
- 21) „[...] Stein Arbeit fertig bin, und das Werk, als nämlich dem Altar nacher Strunkowitz, schon in der Arbeit habe, und auch schon allerseits Arbeit verfertigt habe, als nämlich die Cron, auch die zwei Kindl fliegend, welche die Cron tragen, auch die zwei kniende Kindl mit der Korniskopi [!] welche neben dem Venerabel zu knien kommen werde, auch zugleich die zwei fliegende Engel in der Arbeit nehmen, welche die Altar Ram halten, bis auf die Zierraten Arbeit [...]“ – SOA Třeboň, o. c. v pozn. 7, fol. 5r.
- 22) „[...] dann die Brücken hat müssen fertig werden, dann wann jetzt aller gnädigste Fürst herein kommen tuet, das Er es zu sehen bekommen tuet [...]“ – tamtéž, fol. 5r.
- 23) Pod signaturou SOA Třeboň, pob. Třeboň, Vs Netolice, Stará registratura, sign. III K alfa 35 b se nachází pouze rozsáhlá korespondence malíře Františka Antonína Prokyše (1715–1791) a sochaře Antonína Kubitsche (Gubitzé). Griessler tedy tuto zakázku nezískal. Naposledy T. Bednářová – P. Zahradník, *Nové poznatky k životu a dílu barokního sochaře Jindřicha Webera*, Průzkumy památek XXXI, č. 1, 2024, s. 49–78, zde s. 53, pozn. 18.
- 24) „Ansonsten wäre allhier in der Nettolitzer Decanal Kirche auch eine Arbeit abham[?], sofern der Herr abkommen und sich anher des rechters verfügen konnte, wäre mir es schon lieb nun mit den Herrn wegen Aufsetzung eines Altar Ries das mehrere mündlich Verabreden zu mögen.“ – SOA Třeboň, o. c. v pozn. 7, for. 6r. Navrátil tak zjevně reaguje na další, nám dnes neznámý Griesslerův dopis.
- 25) „[...] Fürst verlanget bis Wenzeslaus die Schlossbrücken in seinen vollständigen Stand zuhaben, und die vier Statuen müssen aufgesetzt werden, und das Er auch kan weihen lassen, weilen Er noch hier ist [...]“ – tamtéž, for. 8r.
- 26) „Ehe er nacher Wienn geht, ich werde sehen, das ich eine Gelegenheit kann treffen, dass ich aufs baldigst nacher Netolitz zu kommen und mit Euer gestreng besprechen kann, wegen dem Riss in die Decanal Kirchen, und Mehreres zusprechen mit Euer Gestreng [...]“ – tamtéž, for. 8r.
- 27) „[...] berichte Sie, wie dass ich mit der Strunkowitz Arbeit ganz eng beisammen bin [...] den Schlüssel zu dem Tabernakel sollte in Crunau aufrimen bei dem Schlosser, damit es samt der anderen Arbeit kann übergebracht werden, auch zugleich die zwei Krönneln auf die zwei Cornnecopy [!], welche die Kindl neben dem Venerabel knien“ – tamtéž, for. 9r. Na to správce reaguje dopisem zaslaném 14. května souhlasem pověřit zámečníka. Tamtéž, fol. 10r.
- 28) SOA Třeboň, Vs Netolice, Stará registratura, sign. III K alfa 42.
- 29) M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, o. c. v pozn. 2, s. 14, 18.
- 30) Tamtéž, č. 35 b, s. 186–188. K Prokyšovi ve schwarzenberských službách např. P. Pavelec, „Schwarzenberský“ malíř František Jakub Prokyš, in: M. Gaží ed., *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*. České Budějovice 2013, s. 251–266. Souhrnně L. Velflová, *Malíř František Jakub Prokyš a jeho církevní zakázky*. Bakalářská práce, Ústav dějin křesťanského umění, KTF UK, Praha 2007, rkp.
- 31) M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, o. c. v pozn. 2, č. 35 b, s. 187.
- 32) „[...] habe Ihnen Schreiben zurecht erhalten, und daraus vernommen, wegen deren Insignia [!] welche zu denen vier Kirchen Lehrern gemacht sollten werden, aldieweilen ich nit weiß, wo es eine Ursache ist sie zu stellen, außer dem es wurden 4 fliegende Kindl gemacht, dass ein jedes ein Insignia, neben der Figur tragen tat, also hätte es eine Ursache darzue, und wurde der ganze Altar eine Zier und ansehen bekommen [...]“ – SOA Třeboň, o. c. v pozn. 28, fol. 212r.
- 33) „[...] was die 4 Zieräthen anbelangt, zu der Altar Rahm, diese sein schon fertig, die 6 Leuchter, und 3 Cannon sein fertig, die zwei Engel seind fertig [...]“ – tamtéž, fol. 212r.
- 34) „[...] aber von aller dieser abgängiger Arbeit wird der Züner [!] nichts wollen hören, ich möchte Ihme keine Meldung darvon tun, dann er bekommt einen solchen Zorn, dass Ihme der Schlag treffen täte, weilen ohne deme mit ihm nichts zureden ist: weilen er vor Schwachheit nicht viel reden kann, weder mit geist[lichen] noch weltlich[en] also mag ich Ihme keine Meldung, darvon tun, damit seine Krankheit nit noch Ärger möchte werden, aldieweilen er mit allen H[eiligen] Sakramenten versehen ist worden...“ – tamtéž, fol. 212r–212v.
- 35) M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, o. c. v pozn. 2, s. 188.
- 36) „[...] was es wegen der Tumba anbelangt, diese wird in seinem Stand kommen wie die vorige, alle diese ausständige Arbeit welche sie präntendieren kann alles noch gemacht werden, es besteht nur indeme, ob es von Zinner wird bezahlt oder vom wem, dann er wird von diesen allen nichts wollen wissen, oder hören, wann er sollte wieder aufkommen, wann ich werde mit dieser verfertigten Arbeit werde hinüber kommen [...]“ – SOA Třeboň, o. c. v pozn. 28, fol. 212v.
- 37) „[...] wie ich aus Ihren Schreiben vernommen habe, dass sie ein vollkommenes Werk verkontraktiert haben, und ohne Mangel, hergestellt sollte werden, indeme an mir die Schuld nicht ist, sondern an deme der es mit ihnen verakordiert hat, und dem größten Nutzen, im Beutel gesteckt hat, und mir dem Rock ausgezogen hat. Es wäre viel darvon zureden, aber mit Stillschweigen, muß ich es übergehen, den von aller dieser Arbeit, wie sie es begehren, darf man keine Meldung tun, dann der Geld Mammon hat ihm schon besessen [...]“ – tamtéž, fol. 222r.
- 38) Tamtéž, fol. 234r.
- 39) „Von dem H[errn] Zünner [!] ist noch keine Besserung zu hoffen.“ – tamtéž, fol. 234r.
- 40) „[...] was gestalten ich die 4 fliegende Kindl samt deren Insignia verfertigt habe. Wie sie mich berichtet haben, und aus ihren Schreiben vernommen habe dass der h[eilige] Augustinus ein Bischoff Hauben, der h[eilige] Ambrosii einen Binnenstock, doch habe ich auch ihme eine Bischoff Hauben gemacht, dass es das Kindl tragen tuet und den Binnenstock, dass er neben der Figur gestellt wird: der Kardinal Hut dass ihm das Kindl tragen tut, die päpst[liche] Hauben samt dem Kindl, wie auch der Zepter zum Gottvater: doch aber stehe ich an, und tue sie berichten, dass der h[eilige] Gregorii eine Tauben in Gestalt des h[eiligen] Geist: neben seinem Haupt fliegen sollte, und mit den Schnabel in das Ohren hinein reichte, sie haben mich zwar von diesen nichts berichtet, doch aber wann es ihme beliebig ist, so will ich es auch machen [...]“ – tamtéž, fol. 235v.
- 41) „[...] sonsten dieses alles wäre fertig, bis auf die zwei Eröffnungen, und deren zwei Postamente n, welche Verzierung schon in der Arbeit ist: sobald ich fertig habe, so werde ich sie berichten [...]“ – tamtéž, 235r.
- 42) „[...] und wegen der Kanzel ist mein höfliches Bitten, sie wollen mich recommendirt sein lassen, und mir diese Arbeit verguen [?], weilen ich zu dem hohen Altar die Arbeit gemacht habe, werde auch zugleich einen Riss zu der Kanzel mitbringen.“ – tamtéž, fol. 235r.
- 43) „[...] 12. September dass ich Nachmittag laden kann, und den anderen Tag fort nacher Barau fahren kann.“ – tamtéž, fol. 236v.
- 44) „[...] sie zuberichten, dass sie möchten die Gnad haben, und sich bemühen, nacher Barau zu kommen, und den Augenschein einzunehmen [...]“ – tamtéž, fol. 236r.
- 45) „[...] Joseph Griesseller Accademischer Bildhauer in fürst[lichen] Schloss Krumau“ – tamtéž, fol. 236r.
- 46) Tamtéž, fol. 237r–237v.
- 47) „[...] ich habe vernommen aus ihren Schreiben, dass dieses Werk gar nicht meritiert gelobt zuwerden, wegen ein und anderen, daran gemachten unproportionierten Figuren [...]“ – tamtéž, fol. 240r.
- 48) „[...]möchte wissen wie viel Figuren darbei sind: welche unproportioniert sind, sind doch nur 2 Engel, und die 4 Kindl, dass sind keine Figuren, dass sie mir wollten die Ausstellung machen wegen der Proportion.“ – tamtéž, fol. 240r.
- 49) „Es haben alle herumliegende Revir Blindhauer[!], die Austeilung des menschlichen Leibs nicht, wie ich es habe, wollte wünschen, daß ich bei Ihnen so nahrend wäre als nicht, so wollte ich ihnen die Austeilung des Menschen zeigen, habe in Wien vor Prässe Viriduosens so von der Kunst seint, gearbeitet.“ – tamtéž, fol. 240r–240v.
- 50) „[...] auch vor den kaiserlichen Hof, auch in Wien, so auch auf dem Land, unterschiedliche Altäre, und Tabernakel verfertigt [...]“ – viz tamtéž, fol. 240v.
- 51) „[...] auch nacher Prachatitz, weilen noch der Barron Gfölnr, noch Dechant war, einen Tabernakel, mit zwei großen Engel verfertigt, zugleich zugleich 8 Kirchen Patronen, samt dem Rosenkranz Frauenbild, auch ein Christ Kindlein von 2 1/2 Schu[he], zum herumtragen bei denen Prozessionen welche diese Arbeit noch sehen lasst [...]“ – tamtéž, fol. 240v.

- 52) „[...] auch bei dem Grafen von Kuefstein 5 Jahr, in lediger Stand, gearbeitet. In sein Pfarrkirche, dem hohen Altar, die Hauptfiguren p[le]r 6 S[c]h[u]l[he]: sind 4 Figuren. In der Höhe 4 Figuren, per 5 S[c]h[u]l[he] samt der Glorie die Dreifaltigkeit samt Engeln, und Kindl auch zwei Seitenaltäre, in sein Spital auch 2 Altar gemacht, und mir der g[n]ädige Graf keine Ausstellung gemacht, allwo sich meine Arbeit zu Litschau noch allzeit sich sehen lässt [...]“ – tamtéž, fol. 240v.
- 53) „[...] und jetzt bei dem gnädigsten Fürsten schon 8 Jahr Arbeit gemacht, Figuren von Stein und Holz, so hat mir der gnädigste Fürst noch nie malen gesagt, noch will weniger von seinen Offizieren gesagt, dass meine Figuren unproportioniert gemacht hätte, unter aller dieser Arbeit, so ich gemacht, ist noch keiner gewesen, der mir meine Arbeit verachtet hat, so muss ich mich vor Unglücklichem schätzen, dass sie der erste seint, dass meine Engel unproportioniert seint. Erfruet[!] mich herzlich, dass ich in einem solchen Credit stehe [...]“ – tamtéž, fol. 240v.
- 54) „[...] und mir die 6 Fl. welche noch ausständig, mit nicht überschicket werden, bis ich die 2 Zierrate fertig habe. Indem der Riss nichts aufweist, habe hinter den Pelikan. Einen Schein gemacht, befindet sich auch nicht in Riss: so werden mich die 2 Zierraten auch nicht umbringen, dem Tischler hat man gleich die 30 Fl. können auszahlen, wie er es verlangt, und begehrt, und mir abzubrühen, ist.“ – tamtéž, fol. 240v–240r.
- 55) „Es des vorige Jahr der g[n]ädige Herr Aldemonty als kaiserlicher Hoff Inshenir, mit dem Fürsten von Wien, nacher Krumau kommen, meine Figuren betrachtet, ich von ihm ein großes Lob bekommen, welcher ein guter Zeichner ist, und die Arbeit wohl versteht.“ – tamtéž, fol. 240r.
- 56) Snad se jedná o boční oltář právě z roku 1771 (?) od neznámého autora. Viz M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, o. c. v pozn. 2, s. 188.
- 57) „Sie sollten die 2 Engel zu Pläinitz ausschauen, diese sind wie Zimmermansarbeit, da kunstensagen sie sind unproportiert, und die Engel und 2 Kindl zu Barau, auf den Seitenaltär, diese haben gar die Fräß, und ist kein Geist in dieser Arbeit, es wäre von der Kunst gar viel zureden, aber die Zeit ist zu kurz.“ – SOA Třeboň, o. c. v pozn. 28, fol. 240r.
- 58) Viz pozn. 5.
- 59) Viz pozn. 15.
- 60) Viz pozn. 15, 16.
- 61) J. Marešová ed., o. c. v pozn. 4, s. 591. Oproti tomu Péter Farkas datuje tuto sochu do roku 1745 a ztotožňuje ji se sochou sv. Jana Nepomuckého, kterou měl Zinner vytesat pro nově založenou jízďárnu na zámku v Českém Krumlově. Viz P. Farkas, o. c. v pozn. 3, s. 31–32.
- 62) Dle mého názoru se na tomto místě skutečně od roku 1727 socha sv. Jana Nepomuka od výše zmíněného sochaře skutečně nacházela, ale později byla nahrazena prací Josefa Griesslera.
- 63) Tomu ostatně také odpovídá zmíněných dvanáct kamenných „půlváz“, jak sám Griessler zmiňuje ve svém dopise. Problematické ale je, že dvanáct váz z Plášťového mostu jsou shodně s dalšími čtyřmi půlvázami na mostě nad Medvědíím příkopem. Je tedy pravděpodobné, že je Griessler v rámci druhotného umístění soch ještě dodatečně dotesal. Jelikož byl primárním zdrojem pro tuto informaci Griesslerův dopis, nikoli účetní knihy, je pravděpodobné, že se o těchto dalších vázách Griessler nezmínil nebo ještě nebyly vytesány nebo o nich nebylo ještě ani pomysleno.
- 64) Farkas datuje tuto sochu na základě podobnosti se sochou sv. Jana Nepomuckého do druhé poloviny 40. let 18. století. Viz P. Farkas, o. c. v pozn. 3, s. 36.
- 65) Oproti tomu autoři citovaného Soupisu, pravděpodobně na základě citované archiválie, píše, že kameník, poté co sebral (*Herunternahme*) sochu sv. Jana Nepomuckého, musel ještě vsadit a zatmelit dalších pět kusů (soch). Viz J. Marešová ed., o. c. v pozn. 4, s. 590–591.
- 66) M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, o. c. v pozn. 2, s. 20, 21.
- 67) Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste in Wien: Matrikel: Nahmen-Register Aller deren, Welche die von Ihro Röm.Kai. und Kön. Cath Mai. / CAROLO SEXTO / Anno 1725 aufgerichtete, Anno 1726 den 20 Aprilis aber das erste Mahl eröffnete Freye / Hof-Academie / der Mahlerey, Bildhauerey, und Baukunst frequentiret haben. / Zusam getragen / Von Leopold Adam Wasserberg der Academie Secretario und 1740 angefangen, sig. Matr.-Bd. 1a, pag. 9.
- 68) J. A. Zinner je na Akademii poprvé zaznamenán v letech 1726–1728. Tamtéž, pag. 27. Blažiček klade jeho studium ve Vídni mezi roky 1731 a 1741. Viz O. J. Blažiček, o. c. v pozn. 3, s. 229.
- 69) J. Marešová ed., o. c. v pozn. 4.
- 70) M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, o. c. v pozn. 2, s. 20.
- 71) Více tamtéž, s. 21, 22–23.
- 72) Tento oltář se nedochoval v celku do dnešní doby (zbourán v roce 1907). Minimálně dva efébové, původně nesoucí rám oltářního obrazu, ale také dva putti s rohy hojnosti jsou druhotně umístění v kostelním interiéru ve Strunkovicích nad Blanicích. Viz F. Facincani – K. Loub, o. c. v pozn. 8.
- 73) Ostatně na problematiku získávání zakázek, spolupráce umělců atp. názorně poukazuje předchozí literatura. Viz M. Šroněk – K. Horníčková – J. Ivanega, o. c. v pozn. 2.
- 74) V kostele došlo na konci 19. a během 20. století hned k několika opravám, díky kterým byla část původního kostelního vybavení vyměněna, L. Ourodová, Prachatice: Průvodce kostelem sv. Jakuba. Prachatice 2005, s. 8, 10–15.
- 75) H. Tietze – M. Hoernes – J. Krahuletz, Die Denkmale des politischen Bezirkes Horn in Niederösterreich. Wien 1911, s. 465–473.
- 76) SOA Třeboň, Sběrka matrik, kniha č. 47, farnost Český Krumlov, zemřelí, 1765–1781, pag. 216 (novodobá pag. 641). Griessler bydlel v domě čp. 156, kde zemřela o rok dříve jeho žena Klára. Tamtéž, pag. 189 (novodobé pag. 614).
- 77) Ostatně správnosti informací v Griesslerově dopisu o posečkání s osazením soch odpovídají také informace od autorů Soupisů. Viz J. Marešová ed., o. c. v pozn. 4, s. 590–591.
- 78) Více k tomuto F. Polleroß ed., Reiselust & Kunstgenuss. Barockes Böhmen, Mähren und Österreich. Petersberg 2004.

LITERATURA A ZÁVĚREČNÉ VYSOKOŠKOLSKÉ PRÁCE

- Bednářová, T. – Zahradník, P. 2024: Nové poznatky k životu a dílu barokního sochaře Jindřicha Webera, Průzkumy památek XXXI, č. 1, s. 49–78.
- Blažiček, O. J. 1958: Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha.
- Facincani, F. – Loub, K. 2025: Stavební proměny kostela sv. Dominika ve Strunkovicích nad Blanicí, Průzkumy památek XXXII, č. 1, s. 59–82.
- Farkas, P. 2013: Die Tätigkeit des Bildhauers Johann Anton Zinner (1698–1763) für den Fürsten Schwarzenberg in Český Krumlov. Diplomová práce. Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien, rkp.
- Hajdecki, A. 1908: Auszüge aus den Ehematriken der Pfarre Maria Treu in der Josephstadt, Quellen zur Geschichte der Stadt Wien, Bd. I.6, s. 209–212.
- Knedlík, M. 2009: Griessler, Josef, in: Allgemeines Künstler-Lexikon, Bd. 62, München – Leipzig, s. 77.
- Mareš, F. – Sedláček, J. 1918: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Krumlovském. Díl XLI, svazek první: Okolí Krumlova. Praha.
- Marešová, J. ed. 2017: František Mareš – Jan Sedláček, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese českokrumlovském. Díl II: Město Český Krumlov, svazek 2 [Inventar der Historischen Bau- und Kunstdenkmäler im politischen Bezirk Böhmisches Krumau. Teil II: Stadt Böhmisches Krumau, Bd. 2]. Praha.
- Müller, J. 1999: Krumlov v umělecko-historické literatuře, bilance a perspektivy, Průzkumy památek VI, č. 2, s. 3–20.
- Olšan, J. 2016: Kaskádová fontána v zámecké zahradě v Českém Krumlově – historie, památková obnova a současný režim péče, in: J. Janál – L. Křesadlová – J. Obsívač – J. Olšan – M. Rozkošný – Z. Žabička, Formální vodní prvky v památkách zahradního umění. Praha, s. 124–151.
- Ourodová, L. 2005: Prachatice. Průvodce kostelem sv. Jakuba. Prachatice.
- Pavelec, P. 2013: „Schwarzenberský“ malíř František Jakub Prokyš, in: M. Gaži ed., Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii. České Budějovice, s. 251–266.
- Poche, E. 1977: Umělecké památky Čech 1 (A–J). Praha.
- Poche, E. 1978: Umělecké památky Čech 2 (K–O). Praha.
- Polleroß, F. ed. 2004: Reiselust & Kunstgenuss. Barockes Böhmen, Mähren und Österreich. Petersberg.
- Schemper-Sparholz, I. 2017: Zwischen Wien und Böhmisches Krumau – Eine Miscelle zum Werk des Bildhauers Johann Anton Zinner. Johann Anton Zinner versus Johann Anton Zinner, Umění LXV, s. 545–556.
- Šroněk, M. – Horníčková, K. – Ivanega, J. 2020: Zbožnost, účelnost, reprezentace. Zařizování kostelů na schwarzenberských panstvích v 17. a 18. století. České Budějovice.
- Tietze, H. – Hoernes, M. – Krahuletz, J. 1911: Die Denkmale des politischen Bezirkes Horn in Niederösterreich. Wien.

Velflová, L. 2007: Malíř František Jakub Prokyš a jeho církevní zakázky. Bakalářská práce, Ústav dějin křesťanského umění, KTF UK, Praha, rkp.

NEVYDANÉ PRAMENY

Státní oblastní archiv v Třeboni

Sbírka matrik, kniha č. 47, farnost Český Krumlov, zemřelí, 1765–1781.

fond Velkostatek Netolice, Stará registratura, sign. III K alfa 35 b.

fond Velkostatek Netolice, Stará registratura, sign. III K alfa 42.

fond Velkostatek Netolice, Stará registratura, sign. III K alfa 50 h.

Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste in Wien: Matrikel: Nahmen-Register Aller deren, Welche die von Ihro Röm.Kai. und Kön. Cath Mai. / CAROLO SEXTO / Anno 1725 aufgerichtete, Anno 1726 den 20 Aprilis aber das erste Mahl eröffnete Freye / Hof-Academie / der Mahlerey, Bildhauerey, und Baukunst frequentirt haben. / Zusam getragen / Von Leopold Adam Wasserberg der Academie Secretario und 1740 angefangen, sign. Matr.-Bd. 1a.

ZWEI KONVOLUTE VON BRIEFEN DES IN VERGESSENHEIT FAST GERATENEN BILDHAUERS JOSEF GRIESSLER (GEGEN 1708–1773)

Josef Griessler (gegen 1708 Wien – 1773 Český Krumlov/Krumau) ist in der Fachliteratur vor allem durch seine Skulpturen und Vasen bei dem sog. Kaskadenbrunnen im Krumauer Schlosspark bekannt, an dem er nach dem Ableben seines bekannteren Kunstkollegen Johann Anton Zinners (1698–1763) arbeitete. Sowohl seine Werke als auch sein Lebenslauf waren außer den ursprünglich auf dem Hochaltar der Kirche in Dolní Vltavice (*Unter Moldau*, Bez. Český Krumlov) befindlichen Bildwerken bislang unbekannt. Der vorliegende Beitrag informiert die Fachöffentlichkeit über zwei Konvolute von vierzehn Briefen des Bildhauers aus den Jahren 1763–1765, in denen er vor allem seine Arbeit an den Hochaltären der Kirche des hl. Dominikus in Strunkovice nad Blaníci (*Strunkowitz*, Bez. Prachatice) und der Maria-Himmelfahrtskirche in Bavorov (*Barau*, Bez. Strakonice), aber er hat zugleich seine weiteren Arbeiten bereits im Schloss Český Krumlov „gestanden“ – es handelt sich um vier Skulpturen auf den Schlossbrücken, die früher an Johann Anton Zinner zugeschrieben waren, oder zu seiner vorherigen künstlerischen Ausbildung. Die Briefe lassen uns in mehrere weitere Hinsichten des Bestellens der Aufträge und in den bildhauerischen Betrieb einsehen.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Josef Griessler, *Allegorie des Sommers*, Schlosslapidarium Český Krumlov (Krumau), 1765–1766, Sandstein, nicht polychromiert (alle Fotos Z. Neustupný, 2025, falls nicht anders angegeben).

Abb. 2: Josef Griessler, *Ephebe*, Kirche d. hl. Dominikus, Strunkovice nad Blaníci (Bez. Prachatice), 1764–1765 Holz, sekundäre Polychromie (Foto F. Facincani, 2025).

Abb. 3: Johann Anton Zinner, hl. Antonius v. Padua, Schlosslapidarium Český Krumlov, 1747, Sandstein, nicht polychromiert.

Abb. 4: Johann Anton Zinner, hl. Wenzel, Schlosslapidarium Český Krumlov, 1747, Sandstein, nicht polychromiert.

Abb. 5: Josef Griessler, hl. Josef, Schlosslapidarium Český Krumlov, vor 1764, Sandstein, nicht polychromiert.

Abb. 6: Josef Griessler, *Immaculata*, Schlosslapidarium Český Krumlov, vor 1764, Sandstein, nicht polychromiert.

Abb. 7: Johann Plansker/Josef Griessler(?), hl. Johannes v. Nepomuk, Schlosslapidarium Český Krumlov, 1727/vor 1764(?), Sandstein, nicht polychromiert.

Abb. 8: Josef Griessler, hl. Felix v. Cantalice, Schlosslapidarium Český Krumlov, vor 1764, Sandstein, nicht polychromiert.

Abb. 9: Josef Griessler, *Immaculata*, Detail, Schlosslapidarium Český Krumlov, vor 1764, Sandstein.

Abb. 10: Johann Plansker/Josef Griessler(?), hl. Johannes v. Nepomuk, Detail, Schlosslapidarium Český Krumlov, 1727/vor 1764(?), Sandstein.

(Übersetzung J. Noll)

POZŮSTATKY LÁZEŇSKÝCH KOUPELEN A JEJICH PROVOZNÍHO ZÁZEMÍ V MĚSTSKÝCH DOMECH VE FRANTIŠKOVÝCH LÁZNÍCH

LUBOMÍR ZEMAN

Remnants of Spa Bathrooms and Their Operational Facilities in Municipal Houses in Františkovy Lázně

The article explores the layout of historic spa houses in Františkovy Lázně (western Bohemia), emphasising their uniqueness in the late 18th and early 19th centuries. Unlike other well-known spa towns that usually built large public spa complexes for treatments, Františkovy Lázně initially provided spa services directly within private spa facilities. Regulations specifically required that, in addition to living areas, these buildings had to include spa bathrooms. Several of these structures, along with their essential equipment for operation, have survived to this day.

Keywords: Františkovy Lázně – mineral springs – spa bathrooms – spa infrastructure – 19th century

Příspěvek se zabývá vnitřními dispozicemi lázeňských domů ve Františkových Lázních, které byly na konci 18. a v průběhu 19. století unikátní. Oproti jiným slavným lázeňským městům, kde se tradičně rozvíjel princip velkých veřejných lázeňských komplexů, kam lázeňští hosté docházeli na léčebné procedury z míst svého ubytování, se ve Františkových Lázních odehrávaly lázeňské služby původně přímo v jednotlivých soukromých domech. Stavební předpisy přímo nařizovaly kromě pokojů k ubytování i patřičné vybavení lázeňskými koupelnami. Ty se zde v několika případech stále zachovaly včetně pozůstatků zařízení, které bylo zapotřebí pro zajištění jejich funkčnosti.

Klíčová slova: Františkovy Lázně – minerální prameny – lázeňské koupelny – lázeňská infrastruktura – konec 18. století – 19. století

<https://doi.org/10.56112/pp.2025.2.07>

ÚVOD

Historii i přírodním lázeňským zdrojům Františkových Lázní se věnovala řada autorů. Z hlediska stavební historie vyniká především dílo Vinzenze Pröckla, lázeňského inspektora, stavitele a archiváře, jenž v roce 1842 editoval kroniku Františkových Lázní, kterou doplnil kresbami a plány významných místních staveb.¹⁾ Důkladnější rozbor lázeňské architektury města přinesl Stanislav Macek.²⁾ Jeho publikace opatřené výběrem historických stavebních plánů se ale věnují spíše slohovému vývoji průčelí, vnitřních dispozic lázeňských domů se autor dotkl jen okrajově. Lázeňská architektura byla podrobena vážnějšímu zkoumání až v rámci přípravy nominace Františkových Lázní na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví. Z mezinárodního hlediska spočívá hlavní význam Františkových Lázní v ortogonálním urbanismu; zástavba byla cíleně uspořádána jako ideální lázeňské město. Zároveň je třeba zmínit speciální balneologické postupy, díky